

Onderzoek en maatschappelijk werk

DOOR DR G. HENDRIKS

Sociaal onderzoek en maatschappelijk werk zijn na de bevrijding sterker in het middelpunt van de belangstelling komen te staan. Door verschillende landelijke, provinciale en locale onderzoeksinstituten en/of ambtelijke diensten worden of zijn onderzoekingen ten behoeve van het maatschappelijk werk ingesteld. Soms worden echter geluiden vernomen, waaruit blijkt, dat de resultaten van de verschillende onderzoekingen nog onvoldoende zijn afgestemd op de behoeften van het maatschappelijk werk. Deze zelfde bezwaren werden ook enkele jaren geleden vernomen vanuit de stedenbouwkundige sector ten aanzien van het onderzoek ten behoeve van de ruimtelijke ordening. Enerzijds verwacht men van de sociale onderzoekers meer dan in feite tot hun taak kan worden gerekend, terwijl aan de andere kant in de wereld van de sociale onderzoekers, soms nog onvoldoende inzicht aanwezig is in het arbeidsveld van het maatschappelijk werk. Daarbij komt, dat men in de sector van het maatschappelijk werk vaak sterk geconcentreerd is op het individuele geval en nog onvoldoende de algemene lijnen worden onderkend, welke al of niet een uitvloeisel zijn van de bestaande structuur en/of de ontwikkelingstendenties in onze samenleving.

Men houdt soms onvoldoende in het oog, dat niet iedere willekeurige sociografische of sociologische studie voor het maatschappelijk werk als zodanig direct van belang is. De bouwstenen, welke in deze studies worden aangedragen kunnen er echter toe bijdragen, de structuur van de samenleving voor ons doorzichtiger te maken, hetgeen ook voor het maatschappelijk werk weer zijn betekenis heeft. Wanneer echter een sociaal onderzoek van de zijde van het maatschappelijk werk wordt opgedragen, met het doel een beter inzicht te krijgen in verschillende sociale problemen en in de samenhang der relevante verschijnselen, mag van deze toegepaste wetenschap ook verwacht worden, dat een zodanige beschrijving van de desbetreffende situatie wordt gegeven, dat deskundigen tot een verantwoorde planning van het maatschappelijk werk kunnen komen. Bij dit laatste moet dan voorop worden gesteld, dat van de opdrachtgever een duidelijk omschreven opdracht aan de onderzoekers mag worden verwacht. Bij een doelgericht onderzoek zullen de onderzoekers zich kunnen beperken tot het analyseren en zo mogelijk aangeven van alternatieve oplossingen voor een bepaald probleem, doch geen afgeronde adviezen moeten geven ten behoeve van het beleid. Hoewel menige opdrachtgever van het sociaal onderzoek meer verwacht, is het juist dat het onderzoek zich niet begeeft op het terrein van de "social engineering" of de sociale advisering.

Van het doelgerichte sociale onderzoek t.b.v. het maatschappelijk werk kan tot dusverre nog wel gezegd worden, dat het zich vooral bezig houdt met macro-sociologische verbanden, terwijl juist voor dit werk, gezien haar doelstelling, het inzicht in de micro-sociologische verschijnselen van bijzonder belang is. Vooral in het industriële bedrijf is de laatste jaren de

aandacht voor de kleine groep bij het onderzoek en het personeelsbeleid sterker naar voren gekomen.

De methodiek om kleine groepsverbanden doorzichtiger te maken is in ons land nog weinig ontwikkeld met het gevolg, dat juist die verschijnselfen onvoldoende beschreven worden waaraan het maatschappelijk werk behoefte heeft. De bevordering van de ontwikkeling van de methodiek ten behoeve van het micro-sociologisch onderzoek moet derhalve van essentieel belang worden geacht. Wanneer echter het onderzoek ten behoeve van het maatschappelijk werk in de naaste toekomst meer systematisch en doelgericht wordt uitgevoerd, zal dit t.a.v. de advisering over de te volgen therapie in een bepaalde situatie nog verstek moeten laten gaan.

Na de analyse van de problematiek kan de onderzoeker alleen met andere deskundigen in een tweede fase zijn bijdrage leveren tot een verantwoord advies over de therapie. Welke sociale media in de beschreven situatie moeten worden toegepast is een taak van een of meer deskundigen, waarvan de keuze al naar gelang de probleemstelling en de resultaten van het onderzoek zal moeten worden bepaald.

Op het terrein van het maatschappelijk werk kan het zodoende nodig zijn voor de advisering over de sociale media in een team bijeen te brengen de socioloog, sociaal-psycholoog, paedagoog, vormingsleider, psychiater, maatschappelijk werker, enz. Veelal zal de samenwerking in een team gewenst zijn i.v.m. de verschillende werkterreinen en de onderlinge samenhang, maar eveneens terwille van de chronologische opzet van het werk.

In de meest willekeurige situaties worden soms een beperkt aantal los samenhangende sociale media geïntroduceerd, waarvan verwacht wordt, dat zij tot oplossing of verzwakking van de gesignaleerde problemen zullen bijdragen. Soms is niet eens een sociaal onderzoek nodig voor de kennis van de streek of van de betrokken groep, die tevens het terrein van het maatschappelijk werk overziet, om deze sociale media aan te geven.

Bezinning op de juiste en betere sociale media, de samenhang van noodzakelijke sociale media, alsmede van de te volgen fasen bij de opbouw van het werk (de gehele therapie) moet als een essentiële behoefte worden beschouwd wil het maatschappelijk werk effectief kunnen werken.

Dit onderzoek zou de studie naar de sociale media genoemd kunnen worden of de benaming centrum-research kunnen worden gegeven. Het laatste begrip duidt onder andere aan, dat het onderzoek naar de therapie, welke bij het maatschappelijk werk in een bepaalde situatie moet worden toegepast meer een kwestie is van interne studie en beraad. In de fase, welke hieraan voorafgaat en waarin de desbetreffende situatie door de sociale onderzoekers wordt geanalyseerd, speelt daarentegen het fieldwork veelal een belangrijke rol. Om beide fasen van onderzoek duidelijk te onderscheiden en het accentverschil ook aan te geven, werd bovenvermelde benaming gekozen.

Tot dusver is aan dit werkterrein in ons land onvoldoende aandacht besteed, met het gevolg, dat de resultaten van bepaalde onderzoeken direct in handen komen van beleidsinstanties welke deze onvoldoende kunnen interpreteren om tot bepaling van de therapie te komen. Dit bezwaar doet zich met name voor bij de sociale planning in bepaalde gebieden van ons land. De onderzoek-resultaten worden vaak niet van te

voren op provinciaal of regionaal niveau door een team van verschillende op de praktijk ingestelde deskundigen bezien, met het gevolg, dat de heterogeen samengestelde commissies geen weg weten met de onderzoeksrapporten. Men is soms ook niet in staat de desbetreffende rapporten in verband met de planning van het werk te interpreteren en de grotere verbanden waarin de problematiek zich voordoet te overzien.

In feite kunnen bij de opzet van het maatschappelijk werk in een bepaalde streek of t.b.v. een bepaalde groep drie fasen worden onderscheiden:

- a. het sociaal onderzoek of de analyse van de problematiek;
- b. de centrum-research of het onderzoek naar de noodzakelijke sociale media in het kader van de totale therapie;
- c. de bezinning op het te voeren beleid van de zijde van het particulier initiatief en van de overheid in een afzonderlijk en gezamenlijk overleg. Dit laatste zowel wat betreft de organisatorische opbouw van het maatschappelijk werk als t.a.v. de totale benadering van de problematiek gezien de noodzakelijke therapie.

Indien de tweede fase wordt veronachtzaamd zal veelal een juist effect van het maatschappelijk werk niet verwacht kunnen worden.

Alvorens verder op het onderzoek naar de therapie in te gaan is het van belang enkele termen nader te omschrijven.

De therapie is de totale aanpak van de gesignaleerde problematiek zowel wat betreft de noodzakelijke sociale media als t.a.v. de (chronologische) introductie hiervan.

Sociale media zijn bewust gekozen middelen, welke in een concrete situatie kunnen dienen om bepaalde vormen van werk te introduceren (bijv. een buurthuis).

Methodiek is een doelgerichte en systematische werkwijze, welke wordt toegepast in het kader van een sociaal medium.

Technieken zijn wijzen van concrete benadering, waarmee in het kader van de gekozen methodiek het meest effectief kan worden gewerkt (bijv. wijze van voorlichting, gesprekstechniek).

Het kan in bepaalde gevallen noodzakelijk zijn zich eerst op de methodiek te bezinnen alvorens tot de keuze van de sociale media over te gaan. Ook het te snel introduceren en stimuleren van organisatievormen kan tot verstarring in de therapie leiden, omdat door bepaalde vormen niet een verantwoorde en totale aanpak van het werk verwacht kan worden. Juist bij het maatschappelijk werk zal men zich voor institutionalisering moeten hoeden.

De methodiek bij de centrum-research

Hoewel het onderzoek naar de therapie in ons land nog niet systematisch wordt uitgevoerd, worden in het navolgende enkele gedachten weergegeven over de methodiek welke op dit terrein zou kunnen worden gevolgd. De werkwijze is vanzelfsprekend afhankelijk van de aard en omvang van de gesignaleerde problematiek.

1. Nadat de resultaten van een sociaal onderzoek gereed gekomen zijn, zal kunnen worden nagegaan waar in binnen- of buitenland een ongeveer analoge of vergelijkbare situatie zich heeft voorgedaan en welke sociale media ter oplossing van de problemen aldaar zijn gevolgd. Toetsing van de mogelijkheden tot realisatie van de desbetreffende media zal moeten plaats vinden alvorens deze te introduceren door op de praktijk ingestelde landelijke en/of regionale deskundigen. Indien geen of onvoldoende gegevens voorhanden zijn betreffende de opzet van het maatschappelijk werk, zal in een team van deskundigen de opbouw van en de differentiatie in het maatschappelijk werk kunnen worden besproken. Dit groepsgesprek vereist dat de betrokkenen grondig kennis hebben genomen van de desbetreffende problematiek en de resultaten van een eventueel ingesteld sociaal onderzoek. Aanvullende gegevens welke in de loop van het gesprek nodig zijn moeten door de betrokken socioloog, die zich van de situatie op de hoogte heeft gesteld, worden verstrekt. Uitvoerige registratie van de systematisch gevoerde besprekingen zullen bij deze methodiek nodig zijn evenals kennisneming van eventuele literatuur om te zijner tijd een verantwoord advies te kunnen opstellen.
2. Toetsing van bestaande vormen van maatschappelijk werk zowel naar hun organisatorische opzet als naar hun effect zal bij het onderzoek naar de sociale media eveneens aan de orde komen. Zowel de negatieve als positieve ervaringen zullen in dit verband nauwkeurig moeten worden geregistreerd. Een en ander kan tot het inzicht leiden, dat bepaalde sociale media op andere wijze in de samenleving moeten worden geïntroduceerd en qua uitwerking zullen moeten worden verbeterd om het gewenste effect te hebben.
3. Het opzetten van experimenten bij bestaande vormen van werk of op nieuwe terreinen met het doel deze zeer nauwgezet door deskundige werkers te laten volgen en hierover uitvoerig te rapporteren. Men zou dit kunnen vergelijken met de action-research.

De behoefte aan centrum-research

Enkele terreinen waarop thans dringend behoefte aan centrum-research bestaat worden hier ten slotte gegeven: De aanpassing van migranten in het nieuwe woonmilieu.

De wijze waarop de sociale integratie van de gerepatrieerden in onze samenleving kan worden bevorderd.

De therapie welke moet worden gevolgd in de gebieden met bijzondere structuurveranderingen.

Het onderzoek naar de sociale media welke op het terrein van het gezinswerk kunnen worden toegepast.

De wijze waarop in verschillende milieu's een sociaal proces in gang kan worden gezet, z.g. social action.

De negatieve en positieve ervaringen opgedaan in bepaalde projecten van a-socialiteitsbestrijding.

De plaats van het buurthuis in onze moderne samenleving en de werkwijze welke in verschillende sociale situaties moet worden gevolgd.

De wijze waarop aan de maatschappelijke behoeften in de moderne stadswijk tegemoet kan worden gekomen.

Deze lijst kan met nog vele voorbeelden worden uitgebreid. Wanneer men behoefte en taak op dit terrein overziet, kan niet gezegd worden dat enige instelling in ons land systematisch op dit gebied werkzaam is. Tot dusver zijn het meer individuele personen geweest, die zich incidenteel hiermee hebben bezig gehouden, terwijl in enkele onderzoeksrapporten van de laatste tijd meer of mindere aandacht aan de therapie wordt besteed. Voor de effectiviteit van het maatschappelijk werk vraagt onzes inziens de bezinning op de te volgen therapie in iedere concrete situatie de bijzondere aandacht en een systematische bevordering van de centrum research zal derhalve noodzakelijk zijn.

Enkele kanttekeningen bij het probleem van leiding en leden in de vakbeweging

DOOR PH. VAN PRAAG

Van een protest der arbeiders tegen het vroegkapitalisme is de vakbeweging uitgegroeid tot een der belangrijkste, verantwoordelijkheid dragende sociale instituten. Deze groei ging vergezeld van een transformatie van taak en functie der vakbeweging of, naar een door Zweig in zijn boek opgenomen citaat: "in former times the unions have preached the gospel of class-war, now they preach the gospel of productivity".

De emancipatie der vakbeweging is veel later tot stand gekomen dan de politieke emancipatie der arbeiders, zoals deze gestalte vindt in de parlementaire democratie en die met de invoering van het algemeen kiesrecht wordt geacht te zijn voltooid. Met de Stichting van den Arbeid erkenden de werkgevers in 1945 voor het eerst in de sociale geschiedenis van ons land de arbeidersvakbeweging als volkomen gelijke wederpartij.¹⁾

Kon Levenbach in 1929 nog schrijven, dat in allerlei officiële commissies bestuurders van vakverenigingen als individuen werden benoemd²⁾, thans zijn de organisaties als zodanig vertegenwoordigd. Zo benoemen zij b.v. ingevolge wettelijk voorschrift in de Sociaal-Economische Raad zelf hun vertegenwoordigers (leden van die raad).

De emancipatie der vakbeweging menen wij derhalve niet eerder dan in 1945 te moeten laten beginnen.

Deze vertraging en de emancipatie zelf hebben spanningen met zich meegebracht, waarvan wij er enkele zeer in het kort willen aangeven.

De belangrijkste wijzigingen in taak en functie der vakbeweging kan men in het volgende schema samenvatten.